

การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์

Social Movement via New Media in the Age of Globalization

พรรณพิลาศ กุลดิลก (Panpilas Kuldilok)¹

บทคัดย่อ

การเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมในมิติต่าง ๆ มากมาย อาทิ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านการเมือง ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าผลกระทบดังกล่าวไม่ได้มีเพียงผลกระทบในทางบวกเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบทางลบที่ตามมา จนก่อให้เกิดการต่อต้านโลกาภิวัตน์เกิดขึ้น ซึ่งคุณลักษณะของการต่อต้านที่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากอดีต โดยมีคุณลักษณะเด่น คือ การเกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั่วโลกและรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมาเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อใหม่ที่สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวาง รวดเร็ว ประกอบกับคุณลักษณะบางประการของโลกาภิวัตน์เอง ทั้งนี้ข้อดีที่เด่นชัดของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้โดยง่าย การขจัดความยุ่งยากและขจัดความสิ้นเปลืองทรัพยากร แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่ายของประชาชนอาจทำให้เกิดการขาดความรู้ที่ถ่องแท้ถึงปัญหานั้น ๆ อย่างแท้จริง ขาดการอภิปรายอย่างเห็นหน้าค่าตา รวมถึงยากที่จะรักษาความสัมพันธ์เพื่อทำการเจรจาต่อรองในขั้นตอนต่อไป นอกจากนี้การรวมตัวที่ง่าย ยังอาจทำให้บุคคลที่สามขาดความเชื่อถือในการรวมพลังดังกล่าวซึ่งนับเป็นข้อจำกัดสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้

คำสำคัญ: โลกาภิวัตน์, การเคลื่อนไหวทางสังคม, การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่, สังคมเครือข่าย

¹ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

Occurrence of globalization impacts both individual and society in many dimensions such as economics, politics, society, and culture. Certainly not just only positive impacts have been generated, but there are the negative ones leading some globalization opposition. Contrary to the social movement in traditional opposition attributes, the recent prominent opposition attributes, which are worldwide attending all over the world and more rapid spreading than the former time, and some globalization attributes themselves, have evident advantages. From these, easily motivating people's participation, getting rid of complexity, and discarding the waste of resources are distinctly exhibited. However, easy participation contributes to some movement limitations like missing actual feeling in the problems, lacking human interaction discussions, losing interrelationship for further negotiations, and having no reliabilities among group's members because of simple assemble in a short period of time.

Keywords: Globalization, Social Movement, New Social Movement, Network Society

บทนำ

ภาพการรวมตัวเคลื่อนไหวที่ขึ้นตาเพื่อเรียกร้องในประเด็นต่าง ๆ ของประชาชน จากอดีตถึงปัจจุบันที่เกิดขึ้นทั่วโลกนั้น คงหนีไม่พ้นภาพการรวมตัวของกลุ่มคนแบบเห็นหน้าค่าตา มีลักษณะเป็นขบวนการที่มีโครงสร้างการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน รวมถึงมีการแสดงสัญลักษณ์เพื่อเคลื่อนไหวภายใต้วัตถุประสงค์บางอย่างที่มีร่วมกันของกลุ่มคนที่เดือดร้อน/ เสียประโยชน์จากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาด้านปากท้อง ปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ปัญหาด้านการเมือง ปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงอื่น ๆ อีกมากมายทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคที่สามารถพบเห็นได้ทั่วทุกมุมโลกแบบรายวัน

แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ความต่อเนื่องของการแสดงพลังจากภาคประชาชนที่มีมาตั้งแต่อดีตนั้น พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดอยู่มาก เริ่มตั้งแต่ประเด็นปัญหาที่เป็นชนวนของการเคลื่อนไหวที่เปลี่ยนแปลงไป วิธีการรวมตัวกันของผู้เคลื่อนไหวที่ไม่จำเป็นต้องมาพบหน้าค่าตากันเหมือนก่อน รวมไปถึงวิธีการจัดองค์กร/ โครงสร้างของการรวมหมู่นั้นได้ปรับเปลี่ยนรูปร่างหน้าตาไปต่างจากเดิม ซึ่งปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ สภาวะโลกาภิวัตน์และความรุ่งเรืองของสื่อใหม่ บททศวรรษวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พร้อมทั้งนำเสนอกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อใหม่ที่มักถูกมองข้าม

โลกาภิวัตน์คืออะไร

เมื่อกล่าวถึงโลกาภิวัตน์ (Globalization) นั้น ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลายมุมมองซึ่งยังไม่ได้มีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วคำนิยามที่นิยมใช้กันมักพูดถึงโลกาภิวัตน์ในแง่มุมมองของสภาวะสังคมที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงกันระหว่างสังคมต่างๆ ทั่วโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยข้ามผ่านข้อจำกัดของพรมแดน จึงส่งผลให้ความเป็นรัฐชาตินั้นลดความสำคัญลงและนำไปสู่การพึ่งพาในระดับโลกมากยิ่งขึ้น

ดังที่ แอนโทนี กิดเด็นส์ (Anthony Giddens) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษจาก London School of Economics and Political Sciences ได้ให้คำนิยามโลกาภิวัตน์ไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับโลกมีความเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่ที่มีระยะห่างไกลกันในลักษณะเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งถูกกำหนดโดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นห่างไกลออกไป รวมถึงในทางกลับกัน” ในขณะที่ เดวิด เฮลด์ (David Held) นักรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ให้นิยามว่า “โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่ความสัมพันธ์และการดำเนินกิจกรรมทางสังคม โดยอาจประเมินในแง่ระดับความครอบคลุม (extensity) ความเข้มข้น (intensity) ความรวดเร็ว (velocity) และผลกระทบ (impact) ซึ่งก่อให้เกิดการไหลเวียนและการสร้างเครือข่าย

ของกิจกรรมต่าง ๆ การปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจที่มีลักษณะข้ามทวีป หรือข้ามภูมิภาค” (Manfred Steger-วรวพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง แปล, 2553)

อย่างไรก็ตาม สภาวะโลกาภิวัตน์ไม่ได้ส่งผลในระดับสังคมเท่านั้น หากแต่ยังกระทบในระดับปัจเจกบุคคลทำให้ปัจเจกมีการเชื่อมโยงกับโลกมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด ทศนคติ พฤติกรรม รวมถึงอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไป โดยปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้เกิดสภาวะโลกาภิวัตน์ นั่นก็คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น นับเป็นเครื่องมือที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ ทำให้ผู้คนสามารถทำการสื่อสารกันได้ โดยข้ามผ่านข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างด้านพื้นที่และเวลา รวมถึงทำให้เกิดการสื่อสารแบบรวมกลุ่มของคนที่ไม่เคยเห็นหน้าค่าตากันมาก่อน นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศยังกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนแบบใกล้ชิดและรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมข้ามชาติ วัฒนธรรมไร้พรมแดน หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมโลก ซึ่งภายใต้วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ ผู้คนจะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, 2555)

จากนิยามข้างต้นจึงสรุปได้ว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและพื้นที่ใหม่ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมที่ยึดติดถิ่นที่และมีการติดต่อกันใกล้ชิด ไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนสามารถติดต่อสัมพันธ์ทางไกลกับคนอื่น ๆ ข้ามเวลาและพื้นที่อย่างใกล้ชิด รวดเร็ว สร้างเป็นเครือข่ายสังคม ผ่านระบบคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมในมิติต่าง ๆ มากมาย

ผลกระทบของโลกาภิวัตน์

ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า โลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบตามมามากมาย ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงผลกระทบของโลกาภิวัตน์ในสามมิติหลัก อันได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง และมิติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มิติเศรษฐกิจ: สำหรับผลพวงจากโลกาภิวัตน์ในมิติเศรษฐกิจนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่า โลกาภิวัตน์ได้นำพาผลิตภัณฑ์ตลาดโลกนิยมซึ่งเต็มไปด้วยการบริโภค และเสรี

ทางการค้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคมในภาพรวม โดยโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงโลกการค้าจากทั่วทุกภูมิภาค หรือจากซีกโลกหนึ่งมายังอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างง่ายดาย และที่สำคัญได้มี การเกิดขึ้นของ บริษัทข้ามชาติ (Multinational Corporations : MNCs) ที่มักจะควบรวมกิจการกับบริษัทอื่น ๆ เพื่อรักษาอำนาจของตน จึงทำให้บริษัทข้ามชาตินั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เนื่องจากมีอำนาจในการคุมเงินลงทุน เทคโนโลยี การเข้าถึงตลาด การเลือกฐานการผลิต และกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วโลก ตามที่ จุฑาทิพ คล้ายทับทิม (2551) ได้ให้นิยามไว้ว่า บริษัทข้ามชาติ หมายถึง บริษัทธุรกิจเอกชนในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจการบริหาร และการกำหนดนโยบายสูงสุดในประเทศแม่ และมีการดำเนินกิจการหรือสาขาครอบคลุมในหลาย ๆ ประเทศ โดยบริษัทข้ามชาติทั้งหลายนั้นต่างมีเป้าหมายคือ การบรรลุผลกำไรอันสูงสุด โดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมที่มักจะตามมาจากการขยายตัวดังกล่าว นอกจากนั้นบริษัทข้ามชาติส่วนใหญ่จะมีการย้ายฐานการผลิตเพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางการค้า ทำให้เกิดสภาวะการว่างงาน การขาดคู่ค้า และอื่น ๆ ในฐานการผลิตเดิม และก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมตามมา นอกจากนั้นผลกระทบเชิงลบที่มากควบคู่กับโลกาภิวัตน์ ประการสำคัญอีกหนึ่งประเด็นที่พบเห็นได้ทั่วโลกคือ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรโลก

มิติการเมือง: สำหรับมิติทางการเมืองนั้น โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยในระดับปัจเจกนั้นโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ประชาชนแสดงบทบาททางการเมืองได้มากยิ่งขึ้น จากการมีพื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงได้ง่ายเนื่องด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้ออำนวย ทำให้ประชาชนสามารถออกมาเรียกร้องสิทธิ ความเสมอภาคต่าง ๆ ทางการเมืองได้อย่างมีพลัง และในส่วนของระดับสังคมนั้น แต่เดิมระบบสังคมระหว่างประเทศอยู่ในรูปแบบที่แบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่ในปัจจุบันได้เกิดการปรับเปลี่ยนไปสู่เครือข่ายทางการเมืองที่พึ่งพากันในระดับโลกมากยิ่งขึ้น อาทิ การรวมตัวกันของรัฐบาลแต่ละประเทศในการร่วมกันจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ โดยมีการเปิดรับประเทศสมาชิก นอกจากนั้นยังมีการเติบโตของสถาบัน/ สมาคมเหนือรัฐซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของรัฐหรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันแบบข้ามประเทศ เพื่อทำการกำกับดูแลประเด็นต่าง ๆ ในระดับโลก/ ภูมิภาคร่วมกัน โดยไม่ต้องอยู่

ในการกำกับดูแลของรัฐบาลในชาติของตน จึงทำให้การเมืองในปัจจุบันเป็นประเด็นที่แผ่ขยายไปไกลกว่ากรอบของชาติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นในระดับสังคมหรือปัจเจกเอง นักวิจัยด้านโลกาภิวัตน์หลายท่านเชื่อว่า โลกาภิวัตน์ทางการเมืองจะช่วยสนับสนุนการก่อตัวของพลังทางสังคมข้ามชาติที่มีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งพลังทางสังคมดังกล่าวนี้กำลังเกิดขึ้นในภาคประชาสังคมโลกที่เติบโตขึ้น (Manfred Steger, วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง แปล, 2553)

มิตีสังคมและวัฒนธรรม: ในมิตีสังคมและวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์ได้เข้ามากระตุ้นให้เกิดการไหลเวียนทางวัฒนธรรมไปทั่วโลกได้ในปริมาณที่มากขึ้นอย่างรวดเร็วและเร็วกว่าในอดีต โดยอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการแพร่กระจายและผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเหมือนกันมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมป๊อป” (Pop Culture) ซึ่งส่วนใหญ่มีต้นทางมาจากประเทศฝั่งตะวันตกเป็นหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของประเทศต่าง ๆ ไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามโลกาภิวัตน์ไม่ได้ทำให้เกิดเพียงความเหมือนเท่านั้น ในอีกมุมหนึ่งโลกาภิวัตน์ที่ทำงานภายใต้บริบทของแต่ละประเทศ ได้ก่อให้เกิดการผลักดันให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ โดดเด่นขึ้นมา หรือได้มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมโลกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดความแตกต่างภายใต้ความเหมือน ซึ่งแน่นอนว่านอกจากอินเทอร์เน็ตแล้ว สื่ออื่น ๆ ยังเป็นตัวผลักดันวัฒนธรรมโลกนั้นให้มีการกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และรับไปโดยไม่รู้ตัว

ในส่วนของมิตีสังคมนั้น โลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นว่า เงื่อนไขชีวิตสังคมสมัยใหม่ทำให้ผู้คนที่อยู่ห่างไกลกันสามารถมีอิทธิพลหรือได้รับอิทธิพลต่อกันได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เป็นการยืดขยายความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดในท้องถิ่นและที่เกิดในที่ห่างไกล (วิวัฒนา สุภักดิ์ศิลป์, 2548) ส่งผลให้สังคมต่าง ๆ ทั่วโลกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาจากสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตก ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัย (Modernization) (วิภาวี เขียวมรกต, 2549) ทั้งนี้การแพร่กระจายที่รวดเร็วนี้เองได้ทำให้โลกในยุคโลกาภิวัตน์กลายเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ตามคำกล่าวของ มาร์แชลล์ แมคลูฮาน (Marshall McLuhan) นักวิจารณ์ด้านวัฒนธรรม

ชาวแคนาดา ใน ค.ศ. 1964 ซึ่งแมคลูฮานได้อธิบายว่า หมู่บ้านโลกนั้น หมายถึง โลกยุคใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของเทคโนโลยี อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เร่งเร็วขึ้น ในทุกระดับของสังคมมนุษย์ ทำให้โลกทั้งโลกกลายเป็นสังคมเดียวกัน (McLuhan Marshall, 1964)

จากสภาวะหมู่บ้านโลกได้ก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมของพลเมืองโลก ที่อยู่ห่างไกลกันแต่มีความสนใจในประเด็นเดียวกันได้อย่างง่ายดาย และก่อให้เกิด การรวมตัว/การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชนที่มีความสนใจร่วมกัน และ ทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจเพื่อผลักดันประเด็นต่าง ๆ เชื่อมโยงกันทั่วโลก หรือภาคประชาสังคมโลกนั่นเอง ซึ่งในปัจจุบันนับแต่มีการเกิดขึ้นของสื่อใหม่นั้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (นิติ ภาวัครพันธุ์, 2550) ได้แก่ การติดต่อที่ต้องเจอหน้าค่าตาพบปะกัน ซึ่งเป็นลักษณะ ของสังคมก่อนสมัยใหม่ และการสัมพันธ์ที่ติดต่อกันจากระยะไกล โดยมีระบบ สื่อสารและคมนาคมสมัยใหม่เข้ามาช่วย ทำให้ผู้คนสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ข้ามเวลา และพื้นที่ ซึ่งการสื่อสารทั้งสองรูปแบบนี้เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่นำไปสู่การสร้างค่านิยม ความเชื่อ รวมไปถึงแบบแผน การดำรงชีวิตร่วมกันตามมา เนื่องจากเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สามารถให้ข้อมูล เปิดโอกาสให้คู่สนทนาซักถาม อภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน รวมไปถึง ความสามารถในการชักจูงใจคู่สนทนา ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เราได้เห็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมโลกในรูปแบบใหม่ที่มีการรวมตัว และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยอยู่ห่างไกลไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าค่าตาผู้ร่วมขบวนการ

จากการที่สภาวะโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาในหลากหลายมิติ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวโดยเฉพาะด้านลบนั้นก่อให้เกิดขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ หรือต่อต้านประเด็นที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ตามมา อาทิ การต่อต้านบริษัทข้ามชาติ การต่อต้านระบบการเมืองของต่างประเทศ การต่อต้านวัฒนธรรมป๊อป เป็นต้น ซึ่งขบวนการต่อต้านนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต โดยมีคุณลักษณะเด่นคือ เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั่วโลก และรวดเร็วกว่า ที่เคยเป็นมาเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อใหม่และคุณลักษณะของโลกาภิวัตน์เอง ตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น

การเคลื่อนไหวทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) หมายถึง การรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อกระทำการรวมหมู่ในการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ดังที่ Manuel Castells (1997 อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2543) ได้กล่าวไว้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องแสดงว่าเราคือใคร และชี้แนวทางการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งสิ้น

โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมมีจุดเริ่มต้นจากความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้นในสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนับตั้งแต่ครั้งการปฏิวัติอุตสาหกรรมมาสู่สังคมมวลชน ดังนั้นกลุ่มคนกลุ่มแรกที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องผลประโยชน์ของตนในรูปแบบที่เรียกกันว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมคือ กลุ่มชนชั้นแรงงาน (Working Class) หรือขบวนการกรรมกร ในยุคนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงถูกมองว่าเป็นการต่อสู้กันระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมกรชีพ โดยสิ่งที่ประชาชนที่มารวมตัวกันมีร่วมกันคือ เป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลง/ แก้ไข ประเด็นปัญหา ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้อาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงแบบถึงรากถึงโคน หรืออาจเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับจุลภาค รวมถึงอาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นก็เป็นได้ ซึ่งการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมนั้นสนใจแต่เพียงโครงสร้างขององค์กรที่ทำการเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และความสำเร็จหรือความล้มเหลวเท่านั้น

ส่วนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ (New Social Movement) นั้นระบบชนชั้นไม่ได้เป็นปัจจัยหลักในการรื้อเช่นในอดีต โดยไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์ (2540) ได้จำแนกลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ออกเป็น 3 ประการ ได้แก่

- การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของชนชั้นเดียวเหมือนในอดีตแต่เป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานหลากหลายชนชั้น

- การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เช่น พรรคการเมือง นักการเมือง หรือหวังพึ่งกลไกรัฐ เนื่องจากความขัดแย้งใหม่เหล่านี้ มีความซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันทางการเมืองในระบบจะจัดการได้

- การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ไม่ได้เป็นการเรียกร้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่ต้องการสร้าง กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต อันเป็นการชั่งชั่งการนำในการสร้างค่านิยม/ ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้ หรือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้น ๆ

โดยหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นคือ สื่อใหม่ ซึ่งหมายถึง สื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และยังทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ (Burnett, R. and Marshall D.P., 2003) อันได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่าง ๆ โดยคุณลักษณะที่เป็นจุดเด่นของสื่อใหม่ในเชิงสังคม คือ การส่งเสริมให้เกิด “สังคมเครือข่าย” (Network Society) ที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น เชื่อมต่อ และปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งสังคมเครือข่ายนี้ได้ส่งผลกระทบต่อมิติต่าง ๆ มากมาย รวมไปถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, 2555) และจากนั้นเมื่อมีประเด็นที่น่าสนใจถูกจุดประกายขึ้นมาในสังคม สื่อใหม่ได้เข้ามาทำให้การรวมพลังของสังคมเครือข่ายนี้อย่างรวดเร็วและเข้มข้นกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต

สิ่งที่น่าสนใจคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นั้น เป็นการรวมตัวที่ไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าค่าตาเหมือนในอดีต ไม่ได้มีผู้นำของขบวนการหรือโครงสร้างขบวนการที่ชัดเจน นอกจากนั้นประเด็นที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวมีความแตกต่างจากในอดีตค่อนข้างมาก โดยมีความหลากหลายตามธรรมชาติของผู้ใช้งานสื่ออินเทอร์เน็ต รวมทั้งมีขอบเขตของประเด็นที่ไม่จำกัด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ได้สอดคล้องกับที่ อัลเบอริโต เมลัคซี (Alberto Melucci) นักสังคมวิทยาชาวอิตาลีเห็นได้ให้ความเห็นไว้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา เป็นการเคลื่อนไหวแบบประจักษ์นิยม (Empirical Movement) ซึ่งหมายถึงการรวมกลุ่มและการทำกิจกรรมอันเห็นตัวตน หรือมีผลของการกระทำจริง และที่สำคัญต้องมีกลุ่มที่มีตัวตนเป็นเอกภาพที่ชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ทำให้รูปแบบดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นการเคลื่อนไหวที่ไร้ศูนย์กลางแต่ผ่านผู้นำเครือข่ายที่กระจายเป็นส่วนย่อย ๆ ทำให้มีรูปแบบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

นอกจากนั้นการเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่นี้ ให้ความสำคัญกับการกระทำร่วม (Collective action) เป็นอย่างมาก (Kasapkam, 2555)

กล่าวคือด้วยคุณลักษณะของสื่อใหม่นั้นสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางและรวดเร็วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของการเคลื่อนไหวทางสังคมตามมา ตั้งแต่การริเริ่มประเด็น การรวมกลุ่มเรียกร้อง จนกระทั่งถึงการแผ่ขยายสู่โลกแห่งการปฏิบัติ ซึ่งสื่อใหม่นั้นได้ทำบทบาทหลักในการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเครื่องมือในขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่

การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่กับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จากพลังของสื่อใหม่และเครือข่ายสังคมในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนรูปของพื้นที่สาธารณะและพลังทางการเมืองรูปแบบใหม่ ทำให้พื้นที่สาธารณะมีความซับซ้อนและคลุมเครือมากขึ้น อีกทั้งการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและกว้างไกล ทำให้ความเห็นสาธารณะและพลังของภาคประชาชนมีรูปแบบที่หลากหลาย และมีความเป็นเสรีมากยิ่งขึ้น (กุสุมา ภูใหม่, 2557) โดยเฉพาะในมิติทางการเมืองนั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีโลกทัศน์ระดับโลกแต่เคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีการเชื่อมโยงปัญหาในระดับท้องถิ่นนั้นว่าเกี่ยวพันในระดับโลกอีกด้วย นอกจากนั้น กลุ่มคนกลุ่มหลักที่ออกมาทำการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในประเด็นการเมืองนี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่มีการศึกษาสูง รายได้ดี อาศัยอยู่ในเมือง และเป็นมืออาชีพในแขนงวิชาต่าง ๆ หรือภายใต้ชื่อที่ถูกรเรียกว่า ชนชั้นกลางใหม่ (New middle class) ซึ่งได้แสดงบทบาทที่แตกต่างจากอดีตในอีกมิติ ในแง่ที่ว่าไม่ได้เข้าไปเคลื่อนไหวในฐานะผู้นำของขบวนการ หากแต่เข้าไปในลักษณะร่วมมือกับกลุ่มคนอื่น ๆ เสียมากกว่า (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555) ซ้ำยังต้องการผลลัพธ์แบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้ต้องการผลลัพธ์แบบฉับพลันทันทีเช่นในอดีต

จากผลพวงของลัทธิตลาดโลกนิยมที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ อันทำให้เกิดความเสียหายให้กับสังคมโดยรวมมากมายนั้น ได้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ที่มีชื่อเรียกร้องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบ รวมถึงภาคประชาสังคมโลกที่ถูกขึ้นมา

เรียกร้องให้ได้มาซึ่งข้อตกลงใหม่ เพื่อช่วยเหลือคนชายขอบและคนยากจนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากระบบโลกาภิวัตน์นี้ โดยส่วนใหญ่จะเห็นในรูปแบบขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ลุกขึ้นมากระตุ้นให้สังคมเกิดการรวมตัวเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนดังกล่าว

การครอบงำของลัทธิตลาดโลกนิยมยังทำให้วัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมกลายเป็นวัฒนธรรมมวลชน ส่งผลให้เกิดการต่อสู้ในเวทีสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องการเน้นความแตกต่างและหลากหลาย แต่ในฐานะที่เท่าเทียมของเอกลักษณ์ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จาก ภาพการออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องในเรื่องการเคารพในคุณค่าและวัฒนธรรมพื้นถิ่นรวมถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเหล่านี้ยังถือเป็นความพยายามสำคัญที่ต้องการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่จะไม่ให้กระแสโลกาภิวัตน์มาทำลายความเป็นท้องถิ่นลง ยกตัวอย่างเช่น ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนที่ถือเป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน โดยเน้นที่การใช้ท้องถิ่นสังคมของตนเองเป็นตัวตั้งในการพัฒนาใด ๆ เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง แทนที่การใช้ตัวแบบจากตะวันตกเป็นตัวตั้งซึ่งเป็นกระแสหลักของโลกแบบโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไม่ได้อยู่แค่ในพื้นที่ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นปัญหาขนาดใหญ่อีกต่อไป หากแต่อยู่ในชีวิตประจำวันและมีติดอื่น ๆ ของสังคมอีกด้วย อาทิขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่เรียกร้องในประเด็นปัญหาที่สะท้อนถึงรูปแบบชีวิตและรสนิยมของชนชั้นกลางใหม่ที่มีความไม่พอใจต่อคุณภาพชีวิตที่ต่ำลงจากสภาวะโลกาภิวัตน์ที่จะทำให้โลกทั้งโลกเหมือนกัน ซึ่งตัวอย่างประเด็นปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากประเด็นปัญหาในอดีตที่มุ่งเคลื่อนไหวในประเด็นความเป็นความตายของผู้คนหรือประเด็นเรื่องปากท้องเป็นหลัก จึงสรุปได้ว่าโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งหนึ่งในปัจจัยที่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น คือเทคโนโลยีการสื่อสารที่ได้ทำให้เกิดพื้นที่ของสื่อใหม่ (New Media Space) และเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ตามมา ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเกิดขึ้นของแพลตฟอร์มเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อใหม่และประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในระดับโลก ภายใต้ชื่อ Change.org

กรณีศึกษา: Change.org การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยพลังประชาชนผ่านสื่อใหม่

Change.org เป็นเว็บไซต์แห่งการรณรงค์ที่มีขนาดใหญ่และประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ปัจจุบันมียอดผู้ใช้งานเกือบ 150 ล้านคน (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2559) จาก 196 ประเทศทั่วโลก โดยคุณลักษณะของ Change.org นั้นเป็นแพลตฟอร์มแบบเปิดที่อนุญาตให้ประชาชนทั่วไป รวมถึงองค์กรต่าง ๆ สามารถเข้ามาสร้างแคมเปญรณรงค์เพื่อเรียกร้องในประเด็นที่ตนสนใจได้ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ตาม โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และยังสามารถแบ่งปันเพื่อกระตุ้นให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมการรณรงค์ดังกล่าวผ่านแพลตฟอร์มนี้ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ที่ Change.org ผู้คนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมได้ เพื่อสนับสนุนการรณรงค์ในเรื่องที่พวกเขาสนใจ” (Change, 2559) โดยมีวัตถุประสงค์คือ ให้ผู้ที่ริเริ่มสร้างแคมเปญรณรงค์เกิดความรู้สึกว่าไม่ได้สู้เพียงลำพัง ซึ่งเป็นรูปแบบของการรวมพลังของประชาชน เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยเป็นมาในอดีต ดังที่ Ben Rattray ผู้ก่อตั้งแพลตฟอร์มนี้ได้กล่าวไว้ว่า “แม้มันจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ หรือเป็นประเด็นในพื้นที่ที่จำกัด แต่เมื่อใดที่มีผู้คนสนใจสนับสนุน นั่นคือจุดเริ่มต้นของชัยชนะ” (Incquity, ไม่ระบุปีที่เผยแพร่) ซึ่งประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในปลายทางของการร้องเรียนที่แตกต่างจากในอดีตที่มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามข้อเรียกร้องของกลุ่มตน ถึงแม้ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นเดียวกันก็ตาม

แต่ละวัน Change.org ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านการเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับโลก โดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับคำทำนายในเรื่องปรากฏการณ์หมู่บ้านโลกของ มาร์แชล แมคลูฮัน และคุณลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้ออกไปข้างต้น โดยเกือบทุกชั่วโมงนั้นจะมีแคมเปญรณรงค์ผ่าน Change.org ที่ได้รับชัยชนะอย่างน้อย 1 แคมเปญ ซึ่งสะท้อนถึงความสนใจของประชาชนที่มีต่อเวทีการเปลี่ยนแปลงสังคมรูปแบบใหม่นี้

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ทุกแคมเปญที่จะได้รับการยอมรับจากคนในสังคม ทั้งนี้หากแคมเปญที่ไม่เหมาะสมหรือไม่น่าสนใจก็ย่อมได้รับการสนับสนุนน้อย อีกทั้งผู้ใช้งานทั่วไปยังสามารถแจ้งเตือนแคมเปญที่ไม่เหมาะสมได้อีกด้วย ซึ่งเป็นวิธีการคัดกรองจากผู้ใช้งานด้วยกันเองจากผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน แต่ในทางกลับกันหากแคมเปญนั้นอยู่ในความสนใจของสาธารณชน ก็มักจะได้รับการสนับสนุนจากผู้คนจำนวนมากทั่วโลกได้ภายในระยะเวลาอันสั้น

ทั้งนี้คุณลักษณะเด่นของ Change.org คือ การเป็นเว็บไซต์ที่มีความสามารถในการประยุกต์การร้องเรียนตามรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม เข้ากับสื่อใหม่ ซึ่งมีผลลัพธ์คือความสามารถในการเข้าถึงและเป็นเวทีในการสร้างสรรคการร้องเรียนในรูปแบบใหม่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้จริง โดยทุกแคมเปญที่ได้รับชัยชนะจะถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐและเอกชน เพื่อให้รับทราบในประเด็นปัญหาและทำการปรับแก้ตามเสียงจากประชาชน ซึ่งการล่ารายชื่อเพื่อให้ได้ใบจำนวนมากนับเป็นกลไกที่สำคัญในการทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นสนใจที่รับฟังเสียงสะท้อนดังกล่าว และอีกหนึ่งคุณลักษณะของ Change.org ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่คือ ขั้นตอนการสร้างแคมเปญและการเข้าร่วมรณรงค์ค่อนข้างง่าย เพียงแค่กรกรอกข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์และเผยแพร่ต่อผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มีมาอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งผ่าน Change.org นี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมกับสังคมที่อาศัยอยู่ รวมถึงการมีส่วนร่วมกับสังคมที่อยู่ไกลออกไป ตามแนวคิดของหมู่บ้านโลก ซึ่งความสนใจที่เกิดขึ้นนั้นมีครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ รอบด้าน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ. 2554 ธนาครแห่งสหรัฐอเมริกาได้ประกาศจะขึ้นค่าธรรมเนียมบัตรเดบิต 5 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ ทำให้หญิงสาวชาวสหรัฐฯ ชื่อ Molly Katchpole อายุ 22 ปี อาชีพพี่เลี้ยงเด็ก ได้ทำการรวบรวมรายชื่อผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการขึ้นค่าธรรมเนียมดังกล่าว ซึ่งมีผู้ร่วมลงชื่อกว่า 300,000 คน และทำให้การเรียกร้องนั้นประสบความสำเร็จภายในระยะเวลาอันสั้น นับเป็นประเด็นฮือฮา เนื่องจากถูกมองว่าเป็นการต่อสู้ของคนธรรมดา กับหน่วยงานขนาดใหญ่ ส่งผลให้ Molly ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มประเด็นดังกล่าวได้กลายเป็น 1 ใน 100

ผู้ที่มีอิทธิพลจากนิตยสารไทม์ จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นั้น สามารถเกิดขึ้นและเป็นจริงได้ภายในระยะเวลาอันสั้น หากประเด็นนั้นๆ น่าสนใจ เข้าถึงได้ง่ายและกระทบกับความเป็นอยู่ของผู้คน

สำหรับ Change.org ในประเทศไทย ได้รับความนิยมไม่แพ้ต่างประเทศ จากจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2555 ที่มีผู้ใช้งานเพียง 3,000 คน ต่อมาได้มีอัตราการเติบโตแบบก้าวกระโดด (สถณี อาชวานันทกุล, 2558) ทั้งผู้ใช้งานในเว็บไซต์และผู้ติดตามผ่านทาง Facebook Fanpage ที่มากกว่าล้านคน โดยประเด็นที่คนไทยให้ความสนใจเป็นอย่างมาก คือ มิติด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวกับสัตว์ สิ่งแวดล้อม และระเบียบวินัยทั่วไป ซึ่งไม่ใช่ประเด็นที่มีบทลงโทษที่ชัดเจนทางกฎหมาย แต่อยู่ใกล้ตัวของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น ข้อเรียกร้องขอบทลงโทษสูงสุดแก่เจ้าของร้านข้าวมันไก่ที่ฆ่าสุนัข ข้อเรียกร้องหยุดฝุ่นควันในภาคเหนือ และข้อเรียกร้องเปลี่ยนป้ายรถเมล์เพื่อการโฆษณาเป็นป้ายรถเมล์เพื่อการบอกทาง เป็นต้น โดยตัวอย่างความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทย เช่น กรณีข้อเรียกร้องเรื่องรถเมล์คนพิการที่ ขสมก.ถูกเรียกร้องให้จัดซื้อรถเมล์พื้นต่ำเพื่ออำนวยความสะดวกคนพิการที่นั่งรถเข็น หรือแม้กระทั่งสตรีตั้งครรภ์ ผู้สูงอายุ ที่สามารถใช้ประโยชน์จากรถเมล์พื้นต่ำดังกล่าว หลังจากประเด็นนี้ถูกเผยแพร่ไป ได้มีผู้ร่วมลงชื่อเป็นจำนวนมาก ทำให้ ขสมก. รับประเด็นดังกล่าวไปพิจารณาและตัดสินใจเพิ่มจำนวนการซื้อรถเมล์พื้นต่ำในท้ายที่สุด นับเป็นหนึ่งในความสำเร็จที่สำคัญในโครงการรณรงค์ผ่าน Change.org ประเทศไทยในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งผลลัพธ์เรื่องความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสังคมนี้ นับเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

จากตัวอย่างดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการรวมพลังของประชาชนในโลกออนไลน์แต่สามารถเปลี่ยนแปลงในโลกออฟไลน์ได้จริง แต่อย่างไรก็ตามในบางประเด็นการเคลื่อนไหวอาจจำเป็นต้องทำควบคู่กับปฏิบัติการทางออฟไลน์ด้วยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังเช่น กรณีการเดินทางคนคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ควบคู่กับการเคลื่อนไหวผ่านทาง Change.org โดยหลังจากที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) ด้านแหล่งน้ำ โครงการเขื่อนแม่วงก์เตรียมพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หรือ EHIA

(Environmenter Health Impact Assessment) ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมานั้น ทำให้ตัวแทนจากมูลนิธิสืบอนาคตสีเขียว เครือข่ายสื่ออาสาภาคประชาชนเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือ Green Move Thailand และกลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ รวมไปถึงประชาชนในพื้นที่ และประชาชนนอกพื้นที่ ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านพร้อมเสนอทางเลือกจัดการน้ำ ที่ดีกว่าการสร้างเขื่อน โดยรูปแบบของการคัดค้านที่ก่อให้เกิดการเพิ่มพลังการรวมตัวของขบวนการ คือ การร่วมลงชื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านทาง Change.org และแบ่งปันต่อในช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้ที่ร่วมลงชื่อคัดค้านนั้นมีสูงกว่า 100,000 รายชื่อ พร้อม ๆ กับการเดินขบวนของกลุ่มผู้ประท้วงบางส่วน โดยเป้าหมายขั้นต้นของการคัดค้านคือ การนำรายชื่อผู้ไม่เห็นด้วยทั้งหมดเสนอต่อตัวแทนองค์การสหประชาชาติ และรัฐบาลไทยเพื่อพิจารณาไตร่ตรองการสร้างเขื่อนดังกล่าวอีกครั้ง

ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้ Change.org มีบทบาทในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกคือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของอัตราผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตที่สูง สภาพเศรษฐกิจการเมือง สังคมที่เปิดกว้างเป็นประชาธิปไตย รวมไปถึงประชาชนมีจิตใจที่เป็นห่วงสังคมมากยิ่งขึ้น (นภาพร แจ่มทับทิม, 2556) กล่าวโดยสรุปคือ Change.org ถือเป็นพื้นที่สำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ระดับโลก และแตกต่างจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิม โดยการเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถเริ่มต้นได้จากเสียงของประชาชนเพียงคนเดียวที่ต้องการส่งผ่านแนวคิดไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในภาพใหญ่ ก่อให้เกิดการรวมตัวและขับเคลื่อนเพื่อผลลัพธ์ที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยผู้ร่วมขบวนการไม่จำเป็นต้องมารวมตัวกันแบบเห็นหน้าค่าตา ซึ่งมีสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการสนับสนุน อีกทั้งยังมีการเผยแพร่ไปยังสื่อหลัก และสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

จากบทความข้างต้นผู้เขียนเห็นด้วยว่า สภาวะโลกาภิวัตน์และสื่อใหม่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อผู้คนธรรมดาให้กลายเป็นสังคมทางความคิดที่มีพลังอันแข็งแกร่ง จนกระทั่งสามารถเคลื่อนไหวและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยมีการร่วมมือกันอย่างกว้างขวางทั่วโลก และรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมา นอกจากนั้น

การเคลื่อนไหวใหม่ยังต่างจากในอดีต ตั้งแต่การริเริ่มประเด็นที่มีความหลากหลาย การรวมกลุ่มเรียกร้องซึ่งวางอยู่บนฐานของหลากหลายชนชั้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งสื่อใหม่ได้แสดงบทบาทหลักในการเป็นเครื่องมือตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดขบวนการเคลื่อนไหว โดยจุดแข็งของการเคลื่อนไหวแบบใหม่คือ ความรวดเร็วและประหยัดทรัพยากร แต่ในทางกลับกันจุดอ่อนของการเคลื่อนไหวผ่านสื่อดังกล่าว ก็คือ ผลพวงจากการรวมพลังที่รวดเร็วนี้เอง

จากที่กล่าวไปข้างต้นถึงคุณลักษณะของการเคลื่อนไหวที่ถูกขับเคลื่อนผ่านสื่อใหม่นั้น มีข้อดีที่เห็นอย่างชัดเจนในเรื่องของการขจัดความยุ่งยากและสิ้นเปลืองทรัพยากร ซึ่งต่างจากอดีตที่การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นต้องอาศัยทั้งงบประมาณ เวลา ขั้นตอนการร้องเรียนที่แสนซับซ้อน แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเล็งเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อใหม่นี้ก็มีข้อจำกัดเช่นกัน ดังต่อไปนี้

- การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์นั้น ทำให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะมีส่วนร่วมได้ง่าย จึงอาจทำให้เกิดการขาดความรู้ลึกที่รวมถึงปัญหานั้น ๆ อย่างแท้จริง
- การรวมตัวผ่านทางสื่อใหม่ทำให้ไม่มีการอภิปรายที่มากพอจนตกผลึกเป็นฉันทมติได้ เนื่องจากเครื่องมือต่าง ๆ ในสื่อออนไลน์นั้นไม่ได้เอื้อต่อการอภิปรายเท่ากับการรวมตัวแบบเห็นหน้าค่าตา
- การรวมตัวที่ง่ายของการเคลื่อนไหวผ่านสื่อใหม่อาจทำให้ผู้ที่เป็นเป้าหมาย เช่น นักการเมือง ผู้บริหารหน่วยงานเอกชน องค์กรของรัฐ ฯลฯ ขาดความเชื่อถือในการรวมพลังดังกล่าว
- การรวมตัวเพื่อทำการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านสื่อใหม่นั้นเกิดขึ้นได้ง่ายภายในระยะเวลาที่สั้น แต่ยากที่จะรักษาความสัมพันธ์เพื่อทำการเจรจาต่อรองในขั้นตอนต่อไป

ทั้งนี้สำหรับประเทศไทยนั้น การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้แพร่กระจายอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว อีกทั้งยังมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทยเปรียบเสมือนเครื่องมือของภาคประชาชนที่จะใช้ในการต่อสู้เพื่อสังคม โดยไม่รอการช่วยเหลือจากภาครัฐ บนฐานความเชื่อที่ว่าหากภาคประชาชนมีความเข้มแข็งจะสามารถ

แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยภาคประชาชนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเราสามารถพบเห็น
ขบวนการเคลื่อนไหวนี้ในรูปแบบที่สร้างสรรค์ ปราศจากความรุนแรง รวมไปถึง
ก่อให้เกิดค่านิยมใหม่ขึ้นในสังคม โดยเฉพาะค่านิยมการมีส่วนร่วมในการดูแล
ตรวจตราสังคมร่วมกันของคนในสังคม และค่านิยมในการมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหว
ของสังคมในระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งเป็นการยกระดับการรวมพลังของคน
ในสังคมไทยอีกหนทางหนึ่ง แต่กระนั้นในประเทศไทยนั้นยังคงพบอุปสรรคในเรื่อง
ความสามารถในการเข้าถึงสื่อ/ ช่องทางในการเข้าร่วมขับเคลื่อนสังคมของประชากร
ส่วนใหญ่ของประเทศ ดังจะเห็นได้จากคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมไปถึงผู้เข้าร่วม
ขบวนการในปัจจุบันที่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางของสังคมขึ้นไป
ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้และมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี
อย่างไรก็ตาม ด้วยสถิติผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยที่สูงขึ้นตามลำดับ
นับเป็นแนวโน้มที่ดีที่นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของผู้ที่สนใจเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว
ทางสังคมรูปแบบใหม่เพื่อขับเคลื่อนประเทศโดยภาคประชาชนต่อไป

รายการอ้างอิง

- จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2551). *หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- นภาพร แจ่มทับทิม. (2556). *ประชาธิปไตยกับโซเชียลมีเดียกับมุมมอง ดุลย์ ปิ่นแก้ว*. วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤษภาคม 2559, จาก www.komchadluek.net.
- นิธิดา แสงสิงแก้ว. (2558). ตามรอยความคิด Anthony Giddens: ว่าด้วยเรื่องสังคม สื่อ และการทบทวนตัวตนในสังคมสมัยใหม่. *วารสารวิชาการวารสารศาสตร์*, 8(3), 234-249.
- นิติ ภาวครพันธุ์. (2550). แอนโธนีส์ กิดเด็นส์: โลกาภิวัตน์. วันที่ค้นข้อมูล 19 เมษายน 2559, จาก v1.midnightuniv.org.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2542). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?*. ใน การประชุมนักวิจัยโครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543.
- ภัทรชมน รัตนางกูร. (2558). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มุมมองบริบททฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement-NSM)*. วันที่ค้นข้อมูล 19 เมษายน 2559, จาก phatrasamon.blogspot.com.
- วัฒนา สุกันศีล. (2548). *โลกาภิวัตน์=Globalization*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.
- วิภาวี เขี่ยมวรเมธ. (2549). *ทัศนะของนักศึกษา มจร. เกี่ยวกับผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมไทย*. ใน Proceedings การประชุมวิชาการ “การบูรณาการเทคโนโลยีสังคมกับชุมชน” (หน้า 83-92). 22 กันยายน, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2558). *Digital Future: อนาคตเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมใหม่ในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮ้าส์.

- อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. (2555). การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ในยุคสังคมสารสนเทศ. *วารสาร
อิสราปริทัศน์*, 1(2), 80-91.
- Burnett, R. and Marshall D.P. (2003). *Web Theory*. London: Routledge.
- Change. (2559). *เกี่ยวกับ Change.org*. วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤษภาคม 2559,
จาก Change.org.
- Incquity. (มปป.). *Change.org สร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วยพลังแห่งมวลชน*.
วันที่ค้นข้อมูล 20 พฤษภาคม 2559, จาก incquity.com.
- Kasapkarn. (2555). *สื่อใหม่ สื่อทางเลือก*. วันที่ค้นข้อมูล 20 เมษายน 2559, จาก
kasapkarn01.wordpress.com.
- Manfred Steger, วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (แปล). (2553). *โลกาภิวัตน์ความรู้ฉบับพกพา*.
กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮ้าส์.
- McLuhan, Marshall. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*.
New York: McGraw-Hill.